



**KLIMAT
2030**
VÄSTRA GÖTALAND
STÄLLER OM

Vägledning för att
**Minska inköpen av fossilbaserade
engångsprodukter**

Varför är det en viktig fråga?

Användandet av engångsprodukter av fossilbaserad plast har stadigt ökat i samhället. Detta leder till flera negativa konsekvenser som ohållbar användning av naturresurser, stora utsläpp av växthusgaser, nedskräpning och ökande avfallsmängder i samhället. Detta belastar både vår miljö och medför onödiga kostnader.

EU och Sverige har idag flera mål och strategier som berör produktion och användning av engångsprodukter^{1 2 3}. Västra Götaland har mål om att vara en fossiloberoende region 2030⁴. Syftet med strategierna är bland annat att förebygga avfall, använda resurser effektivare och främja cirkulära resursflöden samt att minska utsläppen av växthusgaser. Det är ett aktuellt ämne där kunskap, handlingsplaner och lagstiftning utvecklas snabbt.

Engångsprodukter kan å ena sidan vara till stor nytta och bidra till förbättrad vårdhygien och förlängd hållbarhet för livsmedel. Men den onödiga eller överdrivna användningen behöver upphöra. En kartläggning av verksameters behov för att se över vilka engångsprodukter som kan tas bort eller ersättas med andra alternativ är därför viktig för att minska både resursanvändning och utsläpp.

Dagens engångsprodukter är huvudsakligen tillverkade av fossilbaserad plast som när de förbränns ökar mängden koldioxid i atmosfären.

För engångsprodukter där plast fortsatt är det bästa materialalternativet, bör materialet i stället komma från förnybara källor, dvs. biobaserade eller återvunna källor, som inte bidrar till ökad koldioxid vid förbränning. Denna skrift ger en vägledning om hur verksamheter kan arbeta för att minska sina inköp av engångsprodukter, framförallt de av fossilbaserad plast, och ersätta dem med bättre alternativ.

Begreppsförklaring

Fossilbaserat: Tillverkat från råolja eller naturgas

Förnybart: Biobaserat eller återvunnet

Biobaserat: Tillverkade från råvaror som odlats i hav eller på land

Återvunnet: Tillverkat av material som tidigare använts i en annan produkt

¹ EU:s engångsplastdirektiv

² Circular Economy Action Plan | Europeiska kommissionen

³ Cirkulär ekonomi | Regeringskansliet

⁴ Klimat 2030 – Västra Götaland ställer om



Vad sker redan i Sverige?

Runt om i Sverige pågår flera initiativ för att få till en hållbar användning av engångsprodukter, framför allt med fokus på plastprodukter. Genom att inhämta kunskap från tidigare genomförda initiativ så kan den egna omställningen bli mer effektiv. Nedan listas ett flertal initiativ som inspiration på vad som kan göras.

Förebygg avfall i Göteborgs Stad

Material och vägledning för att minska avfallsmängder generellt, inklusive råd för minskning av just engångsprodukter. ([Länk för att läsa mer](#)).

Gävleborgs strategi för hållbar plastanvändning

En strategi för minskad och mer resurseffektiv plastanvändning genom beteendeförändring, avfallsförebyggande arbete och genomtänkt kravställning och upphandling. ([Länk för att läsa mer](#)).

Botkyrka kommuns sortimentskartläggning

Gott exempel på hur en tydlig process och samarbete mellan flera kommuner möjliggjorde ett reducerat men ändamålsmässigt sortiment med produkter med hög miljöprestanda till attraktiva priser. ([Länk för att läsa mer](#)).

Minskad användning av plast – Uppsala kommun

Checklistor, tips, och vägledning för smartare användning av plastprodukter i kommunal verksamhet. ([Länk för att läsa mer](#)).

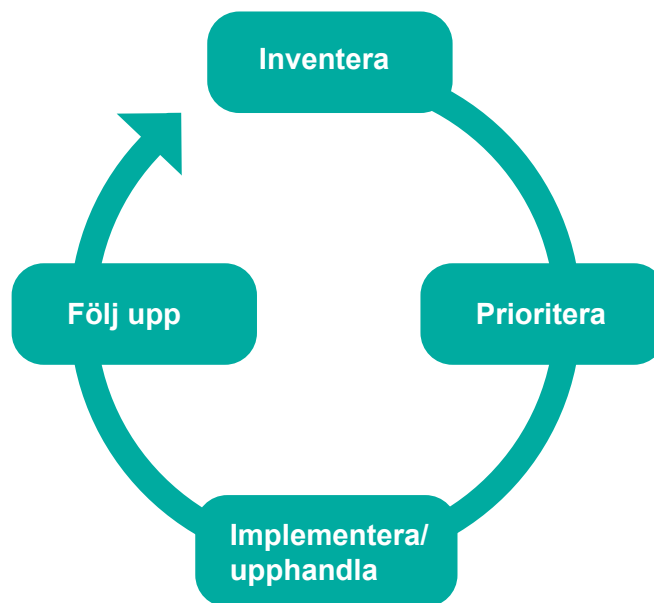
Resurssmart äldreboende – Göteborgsregionen

Framgångsrikt projekt för avfallsminskning och bättre resursutnyttjande inom äldreboenden. Innehåller åtgärder för minskning av engångsprodukter och övergång till fossilfria alternativ. Uppföljning av genomförda initiativ visar att de ofta skapar nytta på flera nivåer: från att minska koldioxidutsläpp och avfallsmängder till bättre arbetsmiljö för personal och högre upplevd kvalitet bland användare. ([Länk för att läsa mer](#)).

Hur går jag tillväga?

Ett sätt att gå till väga för att minska inköpen av fossilbaserade engångsprodukter är att utgå från följande process med fyra steg: **Steg 1: Inventera** (undersök i vilka verksamheter och situationer fossilbaserade engångsprodukter används), **Steg 2: Prioritera** (bestäm insatser/aktiviteter), **Steg 3: Implementera** (genomför beslutade insatser/aktiviteter och **Steg 4: Följ upp** (utvärdera resultatet).

Genom att involvera och engagera medarbetare från berörda verksamheter i alla steg i processen och ta vara på deras kunskap och erfarenheter ökar man sannolikheten för ett lyckat genomförande.



Steg 1. Inventera

Det första steget handlar om att kartlägga användningen i den egna verksamheten. Detta kan göras på olika sätt, till exempel genom behovsanalyser, kartläggning av produkter eller mätningar av inköpsvolymen. Många kommuner har redan gjort en sådana kartläggningar ⁵ som kan

användas som ett underlag för det egna arbetet. Även Upphandlingsmyndigheten ⁶ och Hållbar Upphandling ⁷ erbjuder stöd, tips och råd kring förberedelse inför upphandling, där inventering är ett steg.

⁵ [Hållbar plastanvändning i kommunen](#) | Naturvårdsverket
⁶ [Förbered upphandlingen](#) | Upphandlingsmyndigheten

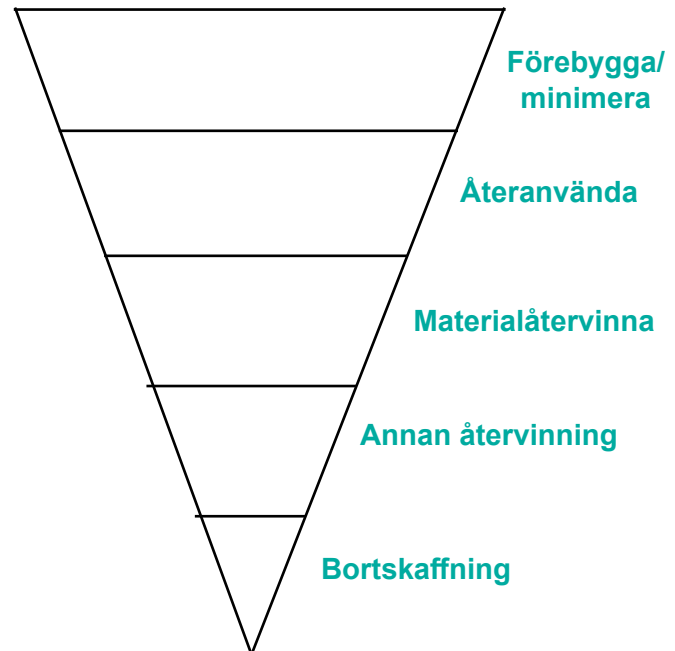
⁷ [Hållbar Upphandling - Ett samarbete mellan Sveriges kommuner och regioner](#)



Steg 2. Prioritera

I nästa steg görs en prioritering av de identifierade produkterna. Kriterier för vilka produkter man väljer att minska inköpen av kan variera men det kan till exempel baseras på var man har stora volymer, var det finns alternativa produkter eller vilka produkter som är enkla att ta bort eller där materialet kan ersättas med ett mer hållbart alternativ. Prioriteringen kan med fördel utgå från avfallshierarkin⁸ och principer för cirkulär ekonomi⁹, det vill säga att i första hand försöka ta bort produkter, och om det inte går så prioriteras återanvändning och därefter produkter av återvunnet eller biobaserat material.

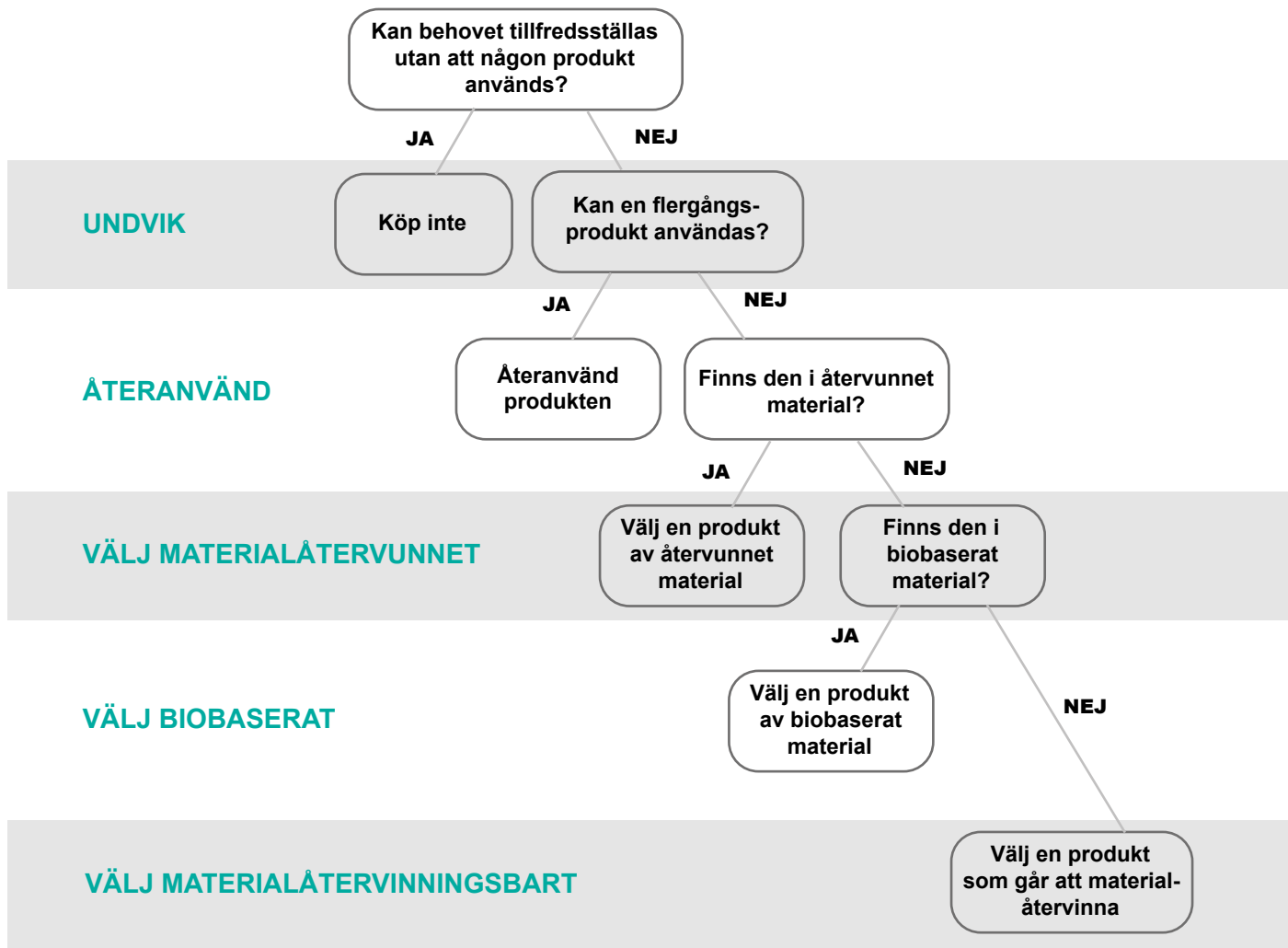
Avfallshierarkin



⁸ [Avfallshierarkin](#) | Naturvårdsverket

⁹ [Circular Economy](#) | [Ellen MacArthur Foundation](#)

Prioriteringsordning vid val av produkter och material





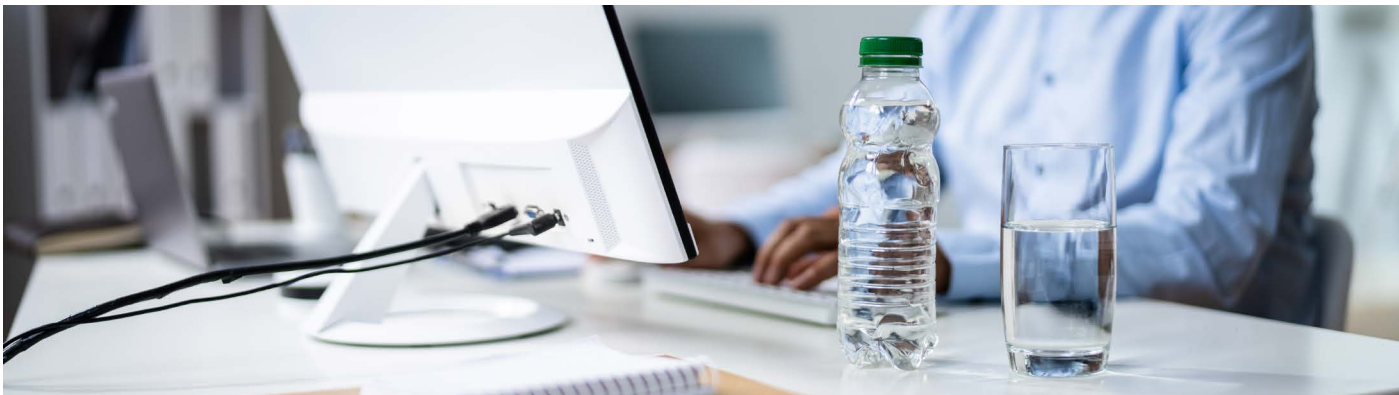
Naturvårdsverket har tagit fram riktlinjer för en hållbar plastanvändning:

- **Plast inte ska förbrukas i onödan**
- **Plast ska vara tillverkad av råvaror med låg miljöbelastning**
- **Plast ska materialåtervinnas**
- **Plast ska vara fri från farliga ämnen**
- **Plast ska inte hamna i naturen och skada människor, djur eller natur.** ¹⁰

Naturvårdsverket har även lanserat en färdplan för hållbar plastanvändning ¹¹ med avsikt att skapa en enad förståelse om vilka skiften som behöver ske och vilka utvecklingsområden som är särskilt angelägna att arbeta med.

¹⁰ Hållbar plastanvändning | Naturvårdsverket

¹¹ Färdplan för hållbar plastanvändning | Naturvårdsverket



Steg 3. Implementera

I nästa steg genomför man den planerad förändring. För att lyckas med implementeringen, speciellt vid större produktförändringar, är det viktigt att berörda verksamheter känner en delaktighet i processen. Genom medverkan skapas engagemang och ökad förståelse för behovet av förändringen och därmed ökar sannolikheten för en acceptans av förändringen.

För att nå en verklig hållbar användning av plast och engångsprodukter behöver vi minska, cirkulera och tänka annorlunda redan vid upphandling. Genom att arbeta strategiskt med upphandling kan man minska avfallsmängderna, skapa en fungerande marknad för återvinning av material och få ut mer hållbara lösningar på marknaden.¹² Via sin hemsida ger Upphandlingsmyndigheten konkreta råd kring kravställningar och kriterier¹³, och

arbetsprocesser¹⁴. Ytterligare stöd kan man hitta hos regionsamarbetet Hållbar upphandling¹⁵ eller genom den upphandlingsguide för klimatanpassad och cirkulär upphandling, som IVL Svenska Miljöinstitutet har tagit fram¹⁶. På dessa sidor finns även länkar till arbeten som genomförts i andra kommuner och regioner.

Värt att notera är att även om man slutit ett avtal med en leverantör som gäller under flera år så går det att tillsammans med leverantören diskutera möjligheterna att byta eller lägga till mer hållbara alternativ under gällande avtalsperiod. Man måste därmed inte vänta till nästa avtalsperiod innan återvunna eller biobaserade alternativ, eller produkter som kan användas flera gånger görs tillgängliga.

¹² Förbered hållbar plastupphandling | Upphandlingsmyndigheten

¹³ Hitta hållbarhetskriterier | Upphandlingsmyndigheten

¹⁴ Inköpsprocessen steg för steg | Upphandlingsmyndigheten

¹⁵ Hållbar Upphandling

¹⁶ Klimatanpassad och cirkulär upphandling | IVL Svenska Miljöinstitutet

Steg 4. Följ upp

De kriterier eller krav som ställs på produkter och tjänster vid en upphandling måste vara relevanta och mätbara så att de enkelt går att följa upp i efterhand. Uppföljningen görs för att säkerställa att man får det som har upphandlats, vilket innebär att man måste kunna mäta eller erhålla dokument, certifikat eller liknande som säkerställer att leverantören efterlever det som avtalats.

Upphandlingsmyndigheten erbjuder förslag till uppföljning i sitt kriteriebibliotek.

Det finns ett värde i att göra uppföljningen bredare än att bara säkerställa att rätt produkter levererats eller att rutiner följs. Flera exempel från runt om i Sverige visar att insatser som minskar inköpen av fossilbaserade engångsprodukter bidrar till andra

positiva effekter såsom minskade avfallsmängder, bättre arbetsmiljö, lägre kostnader och ökad tillfredsställelse hos brukare. Att mäta och följa upp på andra parametrar kan därmed bidra till motivationen att fortsätta med ytterligare åtgärder för att förbättra verksamheten genom att minska inköpen av fossilbaserade produkter.

När första rundan av inventering – prioritering – implementering – uppföljning är genomförd är det sedan dags att börja om från början med en ny inventering.



**Lycka till
i arbetet, och
kom ihåg att dra nytta
av det som
andra redan har
gjort!**

Kontakt för frågor

Linnea Johansson, Samordnare för satsningen ”Större marknad för biobaserade material och drivmedel” inom Klimat 2030, linnea.johansson@johannebergsciencepark.com.

Klimat 2030

Klimat 2030 - Västra Götaland ställer om är en kraftsamling som drivs av Västra Götalandsregionen och Länsstyrelsen Västra Götaland i samverkan med många andra aktörer. Kraftsamlingen samlar företag och branschorganisationer, kommuner och kommunalförbund, högskolor och institut, föreningar och andra organisationer i Västra Götaland som vill ta ställning och bidra i omställningen till en klimatsmart region.

En satsning inom Klimat 2030 är Kommunernas klimatlöften. Löftena är 20 konkreta, beprövade åtgärder där kommuner har rådighet och som har stor potential för utsläppsminskningar. Denna skrift har tagits fram som stöd för arbetet med klimat löfte 8 ”Vi minskar inköpen av fossilbaserade engångsprodukter”.